

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Олександр Боярський,

кандидат юридичних наук,
суддя

Білгород-Дністровського міськрайонного суду
Одеської області

ORCID: 0000-0001-9107-4897

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-41-1>

УДК 342.25

Колективний габітус людини в місцевому самоврядуванні: роль феноменології інтересу в його становленні та розвитку

Постановка проблеми. Становлення і розвиток демократичної правової державності є неможливим без вирішення стратегічного завдання щодо формування і запуску функціонування в державі інституту місцевого самоврядування (далі – МСВ), заснованого на самоорганізації населення з метою вирішення питань місцевого значення в межах Конституції і законів України (див. ст. 140 Конституції України [1]).

Особливу статусну роль і функціонально-аксіологічну значимість, особливо в контекстуалізації феноменології демократичної правової державності, інститут МСВ набуває завдяки своїй полісемічності, бо він одночасно виступає:

відносно системи інтересів:

1) сферою особливого виду інтересів – локального (локальних), що базуються на екзистенційних засадах існування та функціонування людської

цивілізації у її повсякденному вимірюванні і оцінюванні – така особливість міститься в тому, що локальний інтерес/ інтереси не співпадають з державним інтересом/інтересами, але і не суперечать ним [2, с. 17–65];

2) структурою локального інтересу, на продуктивну думку М.О. Баймуратова об'єднуються три види інтересів – а) інтереси території, на якій існує та функціонує ТГ; б) інтереси самої ТГ; в) інтереси жителя-члена ТГ [2, с. 43];

3) основною сферою прояву індивідуального, групового та колективного інтересу людей-членів ТГ;

4) основною сферою прояву індивідуального інтересу людини-члена ТГ, в основі якого лежать інтенції, устремління, життєві потреби, екзистенційні інтереси, атитюди, поведінкові настанови, адекватні екзистенційним мотивам дії;

відносно публічно-владних інститутів:

1) відносно самостійним рівнем публічної влади – публічної самоврядної (муніципальної) влади (див. ст. 5 Конституції України);

2) одним із найважливіших конституційно-правових інститутів (див. ст. 7, розд. XI Конституції України);

відносно розвитку локального соціуму:

1) соціальною сферою, в якій здійснюється життєвий цикл людини;

2) сферою, де проходить процес соціалізації людини, заснований на її екзистенційних інтересах до оточуючого природного середовища та членів локального соціуму;

3) соціально-нормативною сферою, в якій функціонують локальні соціуми у вигляді територіальних людських спільнот – територіальні громади (далі – ТГ);

відносно нормативно-правового розвитку соціуму і людини:

1) сферою правової соціалізації людини;

2) нормативною сферою, в межах якої реалізується конституційно-правовий статус людини і громадянина (див. Розд. II Конституції України);

3) соціально-темпоральною сферою, де існує та протікає філософський стан повсякденності, що в ординарному порядку вимірює людське буття та соціальне і нормативне існування людської цивілізації;

4) сферою існування та функціонування системи суб'єктів МСВ та органів місцевого самоврядування (далі – ОМСВ), що формуються безпосередньо населенням шляхом демократичних виборів (представницькі ОМСВ) або демократичних призначень виконавчі ОМСВ);

5) сферою формування та дії інституційної бази громадянського суспільства;

відносно розвитку інтеграційного потенціалу ТГ:

1) сферою, де формується, проявляється, функціонує та вдосконалюється принцип інтерсуб'єктивності, що скерований на осмислення та усвідомлення людиною: а) своєї особливої спільності в межах ТГ з іншими її членами-жителями; б) ТГ як певної сукупності людей, що володіють спільністю установок і поглядів, принаймні, на екзистенційні питання існування та функціонування на локальному рівні соціуму в межах територіальної спільноти; в) виникнення узагальненого досвіду щодо уявлення предметів оточуючого світу;

2) сферою, де формується, розвивається і вдосконалюється система комунікаційної взаємодії членів локального соціуму, що лежить в основі їх соціалізації, включаючи і правову соціалізацію, а також в основі освоєння та застосування форм життєдіяльності стереотипної властивості;

3) сферою, де виникають синергічні діяльнісно-поведінкові настанови членів локального соціуму з метою вирішення загальних проблемних питань існування та локального розвитку.

Наведений системний комплекс ознак МСВ доповнюється і тим, що в процесі своєї соціалізації людина набуває відповідний життєвий досвід через ознайомлення, вибір та використання в стані повсякденності різних форм життєдіяльності в локальному соціумі (в межах ТГ), що лежать в основі її комунікативної взаємодії з іншими членами такого соціуму та мають типізований характер, набуваючи ознаки стереотипності.

Результатом такої соціалізації, що:

1) знаходить свій вираз у виникненні у конкретної людини сукупності соціальних практик (предметно-об'єктна ознака. – Авт.),

2) у вигляді набутих схем сприйняття, думок та дій, які функціонують у якості структуруючих структур, тобто таких, які організують такі

практики та їх сприйняття [3] (структурно-визначальна ознака. – Авт.);

3) також проявляються у вигляді адекватних ним поведінково-діяльнісних настанов (зовнішньо-функціональна ознака. – Авт.);

4) виникнення індивідуального габітусу людини (дефінітивна ознака. – Авт.).

Отже, фактично МСВ є сферою, завдяки якій детермінується, спонукається і виникає соціальна практика людини, що, по-перше, детермінована відповідним інтересом (індивідуальним, груповим, колективним); по-друге, заснована на стереотипах поведінки та дії; а також, по-третє, є сферою, що детермінує виникнення у людини – члена територіальної людської спільноти (члена ТГ) відповідного індивідуального габітусу. Але, на наш розсуд, треба розуміти і враховувати, що:

1) такою соціальною практикою у вигляді габітусу володіють практично всі члени ТГ, що пройшли соціалізацію;

2) така практика має загально-соціальний, і в той же час локальний вимір, бо вона, з одного боку, є подібною для всіх членів ТГ у своїх формах, проявах та адекватних поведінкових настановах і зворотних діях, а з іншого, є загальною праксеологічною характеристикою конкретного локального соціуму, що об'єднує такі соціуми один з одним через гуманістичні характеристики;

3) така практика має суттєвий потенціал для розвитку, бо загальна соціалізацію має своєю іманентною частиною правову соціалізацію, що надає людині додаткових телеологічних горизонтів у її взаємовідносинах з ТГ в межах МСВ і державою – або також в межах МСВ, або напяму (відносини громадянства, власності, військової служби, виборчі права тощо);

4) завдяки своїй подібності у членів ТГ виникає колективний габітус, що заснований на загальних соціальних

практиках з вирішення екзистенційних питань свого існування в межах локальної спільноти;

5) але розуміння колективного габітусу неможливо звести лише до наявності загальних соціальних практик із вирішення екзистенційних питань, бо він є більш об'ємним поняттям, тому що в ньому функціонують, крім таких елементів, як сукупність засвоєних правил та норм, наявність традицій і таке інше, ще й манери поведінки, тілесні диспозиції, вплив матеріально-технологічних структур та багато іншого (Ю.П. Бойко) [3].

Як принцип породження і організації практик, габітус у контексті архітектоніки об'єднує три аспекти функціонування практик (Ю.П. Бойко):

1) індивідуальну схильність актора діяти адекватно соціальної ситуації,

2) взаємодію акторів в співтоваристві,

3) взаємодію співтовариства і кожного його члена з реальністю [3].

Звідси можна стверджувати, що колективний габітус є сукупністю: індивідуальних практик; практик, що базуються на комунікативній взаємодії; а також комплексною сукупністю комунікацій ТГ та кожного з її членів у повсякденному житті.

Отже, можна погодитись із твердженням, що у колективному габітусі конденсується досвід сумісного життя співтовариства (ТГ) впродовж його історії [3];

4) такий колективний габітус, безперечно, володіє суттєвим ідеологічно-релятивістським потенціалом щодо формування ідентичності ТГ та її членів, а також виникнення у них загальних ментальних рис (менталітету ТГ);

5) основоположним у виникненні колективного габітусу як сукупності всіх його можливих комбінацій – індивідуального, групового і колективного як такого – виступає відповідний інтерес, який можна оцінити

не тільки в кількісних та якісних показниках, а і в контексті релятивізму та універсалізму;

6) отже, такий колективний габітус володіє не тільки локальним, регіональним або загальнодержавним інтересом, що формує його відповідний потенціал, – він в умовах глобалізації набуває відповідні риси глобальності в контекстуалізації захисту ТГ від негативного впливу останньої;

7) звідси, колективний габітус територіальної людської спільноти (ТГ) можна охарактеризувати у вигляді спільної соціальної та нормативно-правової (конституційної) цінності, враховуючи на його роль у формуванні і реалізації конституційно-правового статусу людини і громадянина в умовах МСВ;

8) враховуючи виключне онтологічне і гносеологічне, функціональне і прикладне, технологічне і індивідуально-групове значення колективного габітуса територіальної людської спільноти (ТГ), його можна віднести до іманентних засад національного конституціоналізму і передумов виникнення конституціоналізму глобального.

Звідси, можна стверджувати, про суттєву, аксіологічно і праксеологічно важливу роль феноменології інтересу в становленні та розвитку колективного габітуса людини в місцевому самоврядуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувана проблематика детермінована активними процесами розвитку публічної влади, в тому числі і публічної самоврядної, в умовах становлення демократичної правової державності, що, своєю чергою, проходять в умовах суттєвого впливу факторів глобалізації, причому особливо впливу факторів правової глобалізації, що веде до виникнення загального всесвітнього правового простору з наявністю загальних норм поведінки держав і народів, що об'єктивно передбачає формування і виникнення

однакових поведінково-діяльнісних настанов і у фізичних осіб, що знаходяться на території національних держав, більшість з яких або беруть активну участь у процесах міжнародної міждержавної інтеграції, або хочуть приєднатися до них в ближній історичній перспективі.

Отже, те, що суспільство сьогодні знаходиться у процесі перманентних змін, не викликає ніяких сумнівів, а тому зрозуміло і з'являються нові реалії та атрибути, які вимагають їх осмислення та усвідомлення. Однак треба наголосити на тому, що пояснення суті життєвих явищ з традиційних позицій онтології та гносеології сьогодні вже не дають ясної, зрозумілої та повної відповіді. Звідси пріоритетне матеріалістичне розуміння суспільства та взаємозв'язки у ньому сьогодні об'єктивно доповнюються новими теоріями революційної значущості – неомарксистською соціологією Д. Лукача, концепцією сучасності та теорією структуризації Е. Гідденса, феноменологічною соціологією П. Бурдьє, Ж. Бодріара та іншими постструктуралістичними теоріями, в яких основоположний методологічний акцент робиться не на взаємовідносинах класів, людини і держави, а на розгляді такої особливої соціально-функціональної субстанції, як людська практика. Необхідно наголосити на тому, що всі ці нові підходи та теорії викликані до життя не спробою апологетики або нівелювання старих ідеологічних догм, а логікою самої ходи розвитку людства, основною характеристикою якого є динамізм, постійно зростаюча швидкість змін усіх процесів у суспільстві, соціальна ефективність та результативність.

Своєю чергою, опорний термін «інтерес» і пов'язані з ним різні правові уявлення ввели в ужиток юриспруденції, стали вивчати і широко використовувати німецькі юристи в другій половині XIX століття. Висловлена Р. Ієрінгом ідея розуміння

прав як юридично захищених інтересів мала помітний вплив на погляди таких видатних представників німецької юриспруденції, як Г. Еллінек, А. Меркель, Ф. Регельсбергер, А. Тон і ін. Поняття інтересу застосовувалося ними переважно в розумінні благ, вигоди або користі, що доставляється певним об'єктом. Інтереси розумілися Р. Ієрінгом життєвими вимогами в широкому сенсі. Розрізнялися інтереси матеріальні, пов'язані з користуванням зовнішніми благами життя, і духовні або ідеальні.

Велику увагу питанням становлення та дії феноменології інтересу почали приділяти представники вітчизняної юридичної науки в кінці XIX – початку XX ст. Тема інтересу знаходить відображення в плані позитивної розробки або критичного аналізу в роботах Д.Д. Грімма, М.М. Коркунова, С.А. Муромцева, П.І. Новгородцева, Й.О. Покровського, М.С. Таганцева, В.Ф. Тарановського, Є.М. Трубецького, Б.М. Чичеріна, Г.Ф. Шершеневича. Так, М.М. Коркунов висунув теорію розмежування інтересів, що представляє собою видозміну основної теорії Р. Ієрінга. Водночас переконаним противником «базування» теорії права на понятті інтересу був Л.І. Петражицький.

Вивчення інтересу у вітчизняній юриспруденції значно активізувалося в другій половині XX століття. Питання розглядалися як в загально-теоретичному плані, так і в аспекті різних галузей права. Значний внесок, глибокі ідеї внесли в розробку даної проблеми відомі вчені-юристи: С.С. Алексєєв, В.К. Бабаєв, М.І. Байтін, В.М. Баранов, С.М. Братусь, М.В. Вітрук, В.П. Грибанов, Ю.С. Зав'ялов, О.С. Іоффе, В.М. Карташов, Д.А. Керімов, В.В. Копейчиков, В.М. Кудрявцев, М.С. Малєїн, О.В. Малько, Г.В. Мальцев, М.І. Матусов, В.А. Патюлін, П.М. Рабінович, В.Б. Романовська, В.П. Сальников,

І.М. Сенякін, В.Л. Суховерхій, Ю.О. Тихомиров, Ю.К. Толстой, О.Ф. Фрицький, Д.М. Чечот, Ю.С. Шемшученко, Л.С. Явіч та ін. Спеціальні монографічні дослідження провели Р.Е. Лукасян, О.В. Кузнецов, С. Сабікенов, В.В. Степанян, М.А. Шайкенов, А.І. Екім.

Разом з тим треба констатувати, що питанням саме інтересу в місцевому самоврядуванні було присвячено обмаль досліджень, до яких можна віднести роботи українських дослідників-муніципалістів та конституціоналістів, а також теоретиків права – М.О. Баймуратова, О.В. Батанова, В.І. Борденюка, О.М. Бориславської, О.В. Зайчука, В.М. Кампа, А.М. Колодія, В.В. Копейчикова, М.І. Корнієнка, Б.Я. Кофмана, В.В. Кравченка, П.М. Любченка, О.О. Майданник, М.П. Орзіха, В.Ф. Погорілка, В.Я. Тація та ін.

Отже, питання інтересу в МСВ, ролі феноменології інтересу в становленні та розвитку колективного габітусу людини в місцевому самоврядуванні залишається теоретично актуальним, доктринально продуктивним і праксеологічно значущим.

Тому **метою даної статті** є дослідження ролі феноменології інтересу в становленні та розвитку колективного габітусу людини в місцевому самоврядуванні.

Виклад основного матеріалу. Для розкриття теми дослідження вважаємо за потрібне дослідити дефінітивну характеристику «інтересу», що у своєму семантичному значенні містить велику кількість характерологічних рис.

Так, Енциклопедія соціології містить таке визначення досліджуваного терміну: інтерес (від лат. Interest – мати значення, важливо) – англ. interest; німец. Interesse. Це: 1. Спрямованість суб'єкта на значимі для нього об'єкти, що пов'язана із задоволенням потреб індивіда. 2. Реальна причина діяльності

соціальних суб'єктів, що спрямована на задоволення певних потреб, які лежать в основі безпосередніх спонукань, мотивів, ідей і т. п., що визначається положенням і роллю цих суб'єктів в системі суспільств (спільнот. – Авт.), відносин [4].

Отже, в цьому визначенні інтерес характеризується з двох боків: з першого – як спрямованість суб'єкта на значимі для нього об'єкти, що пов'язана із задоволенням потреб індивіда, тобто передбачається: а) відповідна поведінково-діяльнісна настанова (праксеологічна складова. – Авт.), що б) скерована на об'єкти, які представляють для людини (індивіда) особливу значимість (ціннісна складова. – Авт.), бо вони в) задовольняють його потреби (екзистенційно-споживча складова. – Авт.), – тут можна констатувати виникнення відповідного процесуально-логічного ланцюжку – спочатку «виникнення потреб у індивіда у будь-якому об'єкті» – «осмислення та усвідомлення того, що такий об'єкт представляє для нього особливе значення» – «формування відповідного інтересу»; а з іншого боку – інтерес як реальна причина діяльності соціальних суб'єктів, спрямованої на задоволення певних потреб, що лежать в основі безпосередніх спонукань, мотивів, ідей і т. п., що визначається положенням і роллю цих суб'єктів в системі суспільств, – тобто, інтерес: а) викликає відповідні дії соціальних суб'єктів (більш високий рівень узагальнення суб'єктного складу. – Авт.) (функціональна складова. – Авт.), причиною яких є б) задоволення їх певних потреб (предметно-об'єктна складова. – Авт.), в основі таких потреб в) лежать безпосередні спонукання, мотиви, ідеї тощо (суб'єктивно-психологічна складова. – Авт.), і г) такі прояви соціальних суб'єктів визначається їх положенням і роллю в системі соціуму або соціумів (соціально-визначальна складова. – Авт.).

Тобто, тут можна також констатувати виникнення відповідного процесуально-логічного ланцюжку – який співпадає, тобто, фактично, – є аналогічним, з наведеним першим ланцюжком, бо: а) «механізмом запуску» інтересу виступають безпосередні спонукання, мотиви, ідеї соціальних суб'єктів, що, б) своєю чергою, формують їх потреби, в) для задоволення яких реалізуються відповідні їх дії у вигляді поведінково-діяльнісних настанов, причому, г) внутрішні прояви таких суб'єктів – безпосередні спонукання, мотиви, ідеї, а в нашому розумінні – інтенції, устремління, потреби, інтереси, атитюди людини, як соціального суб'єкта – детерміновано їх положенням і роллю в соціальній системі.

На основі проаналізованого підходу до розуміння інтересу виникають загальні психологічні та діяльнісно-поведінкові блоки, які можна зафіксувати у такому вигляді – «потреби, що виникають на основі прояву внутрішньої природи суб'єкта, які детерміновано його досвідом та положенням в соціумі» – «здійснення відповідних (багато в чому передбачених, враховуючи зміст індивідуального і колективного габітусу. – Авт.) дій суб'єктом, для досягнення і реалізації наведених потреб». Саме такі блоки, на наш погляд, дають більш повну уяву про екзистенційно-психологічну і функціонально-діялісну складові інтересу як соціальної та соціально-нормативної феноменології, бо він виступає детермінантом, результатом та одночасно причиною формування, розвитку і вдосконалення індивідуального і колективного габітусів людини в сфері МСВ, бо його поведінково-діялісна компонента спирається на практичний досвід людини в різних життєвих ситуаціях, що отриманий нею в процесі соціалізації.

Психологічна енциклопедія тлумачить інтерес (англ. Interest) – як споживче відношення або мотиваційний

стан, що спонукає до пізнавальної діяльності, яка розгортається переважно у внутрішньому плані. В умовах формування пізнавальної діяльності зміст інтересу може все більш збагачуватися, включаючи в себе нові зв'язки предметного світу. Емоційний і волевий моменти інтересу виступають специфічно – як інтелектуальна емоція і зусилля, пов'язане з подоланням інтелектуальних труднощів. Інтерес тісно пов'язаний з власне людським рівнем освоєння дійсності в формі знань [5].

Характерною рисою такого підходу є акцентуація на внутрішньому стані суб'єкта, в нашому випадку людини – члена ТГ. Дійсно, інтерес має споживчу природу і формує явний мотиваційний стан намірів людини та її поведінки, що спонукає до пізнавальної діяльності, яка розгортається переважно у внутрішньому плані. Але, треба враховувати, що така пізнавальна діяльність виникає як результат комунікативної взаємодії людини з іншими членами ТГ, ознайомлення і використання нею відповідних форм життєдіяльності, що носять типізований, стереотипний характер, тобто, фактично, в процесі соціалізації (включаючи і правову соціалізацію), і у підсумку, – є результатом її сформованого індивідуального, а ще більш колективного габітусу. Це підтверджується тим, що в умовах формування пізнавальної діяльності (завдяки посиленню соціалізації та розширенню комунікативної взаємодії в межах ТГ) зміст інтересу може все більш збагачуватися, включаючи в себе нові зв'язки предметного світу.

Отже, можна констатувати, що такий більш предметно-психологічний підхід дає змогу розкрити більш глибокі процеси, що виникають в психології людини, її індивідуальному і колективному габітусах в процесі формування і реалізації локального інтересу.

У Сучасній енциклопедії інтерес (від латинського *interest* – має значення, важливо) тлумачиться таким

чином: 1) в соціології, економіці – це реальна причина соціальних дій, що лежить в основі безпосередніх спонукань (мотивів, ідей тощо) індивідів і соціальних груп, що беруть в них участь. 2) у психології – відношення особистості до предмета як до чогось для неї цінного, привабливого. Зміст і характер інтересу пов'язані як з будовою і динамікою мотивів і потреб людини, так і з характером форм і засобів освоєння дійсності, якими вона володіє [6].

Зазначений підхід вже аналізувався вище, але, на нашу думку, він мав би більш високий рівень науковості та праксеологічної продуктивності, якщо б наведені два підходи були об'єднані в одну доктринальну позицію. А саме, якщо б інтерес розглядався як психо-діяльнісна реакція людини та інших суб'єктів соціуму на зовнішні «подразники» – життєві ситуації, вирішення яких вело б до виникнення у зазначених суб'єктів відповідного соціального досвіду та реалізації у наступному відповідних поведінково-діяльнісних настанов, тобто відповідної практичної поведінки, що спирається та враховує такий досвід. Тим більше, що в наведеному підході дуже привабливим є суттєвий аксіологічний акцент на розумінні і значенні інтересу для особистості. А це, своєю чергою, актуалізує значення індивідуального і колективного габітусів людини, які вона формує в умовах МСВ в ординарному стані повсякденності в межах ТГ та в результаті своєї активної участі в системі комунікативної взаємодії.

Філософський словник містить більш «приземлене» тлумачення досліджуваного терміна: інтерес (від лат. – брати участь) – пай, частка, залучення до чого-небудь, участь в чому-небудь, схильність до чого-небудь («проявляти інтерес»); цінність і значення, що додаються нами до речі, яка відповідно до цього займає наші думки і почуття; з матеріальної точки зору також користь, вигода («мати

свій інтерес»). Того, у кого є інтерес до чого-небудь, називають зацікавленим; того ж, хто постійно переслідує певні інтереси або кому роблять деяку пропозицію в розрахунку на успіх, називають інтересантом. Цікаве – те, що збуджує і утримує нашу увагу, тому що воно має позитивне або негативне значення для наших практичних або теоретичних потреб. Залежно від предмета інтересу говорять про матеріальні та духовні, про наукові і художні, про загальні і приватні інтереси [7].

Отже, тут практично формується зріз людської психологічної оцінки до інтересу як внутрішньої феноменології людини, що визначає її потреби до чого-небудь, участь в чому-небудь, схильність до чого-небудь, тобто до об'єкта (предмета) матеріального чи ідеального світу. Причому тут будується система координат навколо досліджуваної феноменології інтересу, бо відносини між «зацікавленим» та «інтересантом» тут набувають свого прагматичного забарвлення та відрізняються рівнем інтенсивності та актуальності для людини відносно конкретного об'єкта (предмету) інтересу. Звідси, по відношенню до форм життєдіяльності, що мають для людини екзистенційно-аксіологічне значення, та лежать в основі його життєвого досвіду, завдяки їх типізації та стереотипності, – і в своїй сукупності формують індивідуальний та колективний габітуси, – людина спочатку (на початковому етапі соціалізації) виступає як зацікавлений суб'єкт, а потім (в процесі продовження соціалізації та в процесі правової соціалізації) як інтересант, бо вважає наведені форми важливими для себе, особливо в контекстуалізації вирішення своїх інтересів у процесі ординарної життєдіяльності в умовах МСВ в межах ТГ та в стані повсякденності, бо вони лежать в основі її телеологічних домінант та задовольняють її потреби.

Енциклопедія сучасної України містить більш конкретне визначення досліджуваного терміна, причому саме в діяльнісно-поведінковому розумінні: інтерес – це властиве людині ставлення до когось чи чогось, що виражає позитивну чи негативну спрямованість її активності, діяльності, історичної творчості на пошук, вибір, використання або створення шляхів, засобів, способів, норм, соціальних інститутів, здатних задовольнити людські потреби. Інтерес разом із потребами і цінностями, спонукаючи соціального суб'єкта (особистість, групу, історичну спільноту, клас, націю, суспільство), є рушійною силою історичного процесу. Реалізація інтересу неможлива без його усвідомлення, що відбувається в процесі постійного зіставлення життєвого становища певних індивідів, соціальних груп, історичних спільнот між собою [8].

Тобто в основі наведеного визначення досліджуваного феномену, на різницю від наведених вище позицій, акцентуація робиться не тільки і не стільки на практичну спрямованість людини щодо реалізації своїх потреб, скільки на технологічних аспектах їх формування, розуміння, осмислення та виконання через визначення відповідних детермінант поведінки та використання відповідних її форм реалізації, а саме через визначення її активності, діяльності, історичної творчості (детермінанти) – на пошук, вибір, використання або створення шляхів, засобів, способів, норм, соціальних інститутів (форми реалізації), здатних задовольнити людські потреби.

Крім того, дане визначення містить у собі низку методологічних висновків, що демонструють особливу важливість інтересу для розвитку людської цивілізації, його повсюдність і полісемічну практичну застосовність в повсякденній людській діяльності, й основоположну умову його застосування і реалізації, а саме:

1) інтерес разом із потребами і цінностями, спонукаючи соціального суб'єкта (особистість, групу, історичну спільноту, клас, націю, суспільство), є рушійною силою історичного процесу (іманентно-динамічна властивість інтересу. – Авт.);

2) реалізація інтересу неможлива без його усвідомлення, що відбувається в процесі постійного зіставлення життєвого становища певних індивідів, соціальних груп, історичних спільнот між собою (інтелектуально-практична властивість інтересу. – Авт.).

Резюмуючи викладене вище, в застосуванні до визначення колективного габітусу людини треба зазначити, що останній виникає як реакція на відповідні соціальні «дратівники» з боку соціальних груп, історичних спільнот, класів, націй, суспільства, тобто йдеться не тільки про можливість виникнення, а і про фактологію виникнення колективного інтересу, який реалізується через відповідні соціальні практики зазначених суб'єктів та веде до формування їх колективного габітусу. У цьому сенсі представляється доволі продуктивною соціологічна теорія П'єра Бурдьє, в якій інтерес, перш за все, відноситься до «колективного», до «соціальних структур» і їх «відтворення» [9, с. 250]. Разом із тим такий інтерес ніяким чином не нівелює інтерес індивідуальний, більш того, обидві інтереси знаходяться у відповідній генетичній єдності та взаємозв'язку як ціле та її частина. Тому колективний габітус, що виникає на основі колективного інтересу у відповідному соціумі (для нас це, насамперед, ТГ), здатен охоплювати те, що становить одиничність індивідів і їх дій. Отже, ми можемо трактувати одиничне в його зв'язку з колективним і акцентувати увагу на ролі як індивідуального, так і колективного інтересу у формуванні колективного габітусу людини в межах ТГ в умовах МСВ.

Звідси можна зробити загальний методологічний висновок відносно того, що категорія «інтересу» відіграє визначальну роль у формуванні індивідуального габітусу людини та її колективного габітусу, який базується на індивідуальному життєвому (поведінково-діяльнісному) досвіді людей-членів ТГ з вирішення міжіндивідуальних (міжособистісних), індивідуально-групових, індивідуально-колективних, колективних питань екзистенційного характеру щодо існування і стабільного функціонування територіальної людської спільноти на відповідній території держави в ординарних умовах функціонування демократичної правової державності.

Найбільш зрозумілими наведені теоретичні настанови можуть стати в результаті моделювання процесуального ланцюжку, який відображає процес впливу інтересів на формування колективного габітусу людини в умовах МСВ. На нашу думку, цей ланцюжок охоплює такі складові елементи: «людина, її інтенції, устремління, екзистенційні потреби, інтереси, атитюди» – «індивідуальний інтерес людини-члена ТГ» – «колективний інтерес людини в рамках ТГ» – «локальний інтерес в МСВ» – «умови повсякденності» – «соціалізація (включаючи правову соціалізацію)» – «індивідуальний габітус людини» – «колективний габітус людини» – «вирішення питань місцевого значення».

Висновки. Отже, підводячи результати наведеного вище, можна дійти таких висновків:

1) інститут місцевого самоврядування як конституційно-правовий інститут, рівень публічної влади та інститут самоорганізації населення відіграє особливу статусну роль і набуває особливу функціонально-аксіологічну значимість завдяки своїй полісемічності особливо в контекстуалізації феноменології демократичної правової державності;

2) такий висновок дозволяє виокремити особливу роль місцевого самоврядування відносно: системи інтересів; публічно-владних інститутів; розвитку локального соціуму; нормативно-правового розвитку соціуму і людини; розвитку інтеграційного потенціалу територіальної громади;

3) наведений системний комплекс ознак місцевого самоврядування доповнюється і тим, що в процесі своєї соціалізації людина набуває відповідний життєвий досвід через ознайомлення, вибір та використання в стані повсякденності різних форм життєдіяльності в локальному соціумі (в межах громади), що лежать в основі її комунікативної взаємодії з іншими членами такого соціуму та мають типізований характер, набуваючи ознаки стереотипності;

4) результатом такої соціалізації, що: а) знаходить свій вираз у виникненні у конкретної людини сукупності соціальних практик (предметно-об'єктна ознака. – Авт.), б) у вигляді набутих схем сприйняття, думок та дій, які функціонують у якості структуруючих структур, тобто таких, які організують такі практики та їх сприйняття (структурно-визначальна ознака. – Авт.), і в) також проявляються у вигляді адекватних ним поведінково-діяльнісних настанов (зовнішньо-функціональна ознака. – Авт.), – є г) виникнення індивідуального габітусу людини (дефінітивна ознака. – Авт.);

5) отже, фактично місцеве самоврядування є сферою, завдяки якій детермінується, спонукається і виникає соціальна практика людини, що, по-перше, детермінована відповідним інтересом (індивідуальним, груповим, колективним); по-друге, заснована на

стереотипах поведінки та дії; а також, по-третє, є сферою, що детермінує виникнення у людини – члена територіальної людської спільноти (члена громади) відповідного індивідуального габітусу;

б) колективний габітус як принцип породження і організації практик, у контексті своєї архітекτονіки є сукупністю трьох видів практик: індивідуальних практик; практик, що базуються на комунікативній взаємодії; а також комплексною сукупністю комунікацій територіальної громади та кожного з її членів у повсякденному житті;

7) в контекстуалізації інтересу у застосуванні до визначення колективного габітусу людини треба зазначити, що останній виникає як реакція на відповідні соціальні «дратівники» з боку соціальних груп, історичних спільнот, класів, націй, суспільства, – тобто йдеться не тільки про можливість виникнення, а і про фактологію виникнення колективного інтересу, який реалізується через відповідні соціальні практики зазначених суб'єктів та веде до формуванню їх колективного габітусу;

8) категорія «інтересу» відіграє визначальну роль у формуванні індивідуального габітусу людини та її колективного габітусу, який базується на індивідуальному життєвому (поведінково-діяльнісному) досвіді людей-членів ТГ з вирішення міжіндивідуальних (міжособистісних), індивідуально-групових, індивідуально-колективних, колективних питань екзистенційного характеру щодо існування і стабільного функціонування територіальної людської спільноти на відповідній території держави в ординарних умовах функціонування демократичної правової державності.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Баймуратов М.А. Международное сотрудничество органов местного самоуправления Украины: дисс. ... доктора юрид. наук. Специальность 12.00.02 – конституционное право. Одесса, 1996. 498 с.
3. Бойко Ю.П. Габітус та етносоціальний досвід. URL : https://uabs.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_SGD/Boiko_11.pdf.
4. Інтерес. *Энциклопедия социологии*. URL : http://endic.ru/enc_sociology/Interes-360.html.
5. Інтерес. *Психологическая энциклопедия*. URL : http://endic.ru/enc_psy/Interes-8607.html.
6. Інтерес. *Современная энциклопедия*. URL : http://endic.ru/enc_modern/Interes-4270.html.
7. Інтерес. *Философский словарь*. URL : <http://endic.ru/philosophy/Interes-915.html>.
8. Інтерес. *Енциклопедія сучасної України*. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12403.
9. Коркюф Ф. Коллективное в споре с единичным: отталкиваясь от габитуса. *Социологический анализ Пьера Бурдьё. Альманах Российско-французского центра социологии и философии Российской академии наук*. Москва : Институт экспериментальной социологии; Санкт-Петербург : Алетейя, 2001. С. 250–281.

Боярський О.О. Колективний габітус людини в місцевому самоврядуванні: роль феноменології інтересу в його становленні та розвитку

У статті досліджується роль феноменології інтересу у становленні та розвитку колективного габітусу людини в місцевому самоврядуванні.

Стверджується, що інститут місцевого самоврядування як конституційно-правовий інститут, рівень публічної влади та інститут самоорганізації населення відіграє особливу статусну роль і набуває особливу функціонально-аксіологічну значимість завдяки своїй полісемічності, особливо в контекстуалізації феноменології демократичної правової державності. Такий висновок дозволяє виокремити особливу роль місцевого самоврядування відносно: системи інтересів; публічно-владних інститутів; розвитку локального соціуму; нормативно-правового розвитку соціуму і людини; розвитку інтеграційного потенціалу територіальної громади.

Доводиться, що наведений системний комплекс ознак місцевого самоврядування доповнюється і тим, що у процесі своєї соціалізації людина набуває відповідний життєвий досвід через ознайомлення, вибір та використання у стані повсякденності різних форм життєдіяльності в локальному соціумі (в межах громади), що лежать в основі її комунікативної взаємодії з іншими членами такого соціуму та мають типізований характер, набуваючи ознаки стереотипності. Результатом такої соціалізації, що знаходить свій вираз у виникненні у конкретної людини сукупності соціальних практик (предметно-об'єктна ознака), у вигляді набутих схем сприйняття, думок та дій, які функціонують у якості структуруючих структур, тобто таких, які організують такі практики та їх сприйняття (структурно-визначальна ознака), і також проявляються у вигляді адекватних ним поведінково-діяльнісних настанов (зовнішньо-функціональна ознака), виникає індивідуальний габітус людини (дефінітивна ознака).

Робиться висновок, що місцеве самоврядування є сферою, завдяки якій детермінується, спонукається і виникає соціальна практика людини, що, по-перше, детермінована відповідним інтересом (індивідуальним, груповим, колективним); по-друге, заснована на стереотипах поведінки та дії; а також, по-третє, є сферою, що детермінує виникнення в людини – члена територіальної людської спільноти (члена громади) відповідного індивідуального габітусу.

Аргументується, що колективний габітус як принцип породження і організації практик у контексті своєї архітектоніки є сукупністю трьох видів практик: індивідуальних практик; практик, що базуються на комунікативній взаємодії; а також комплексною сукупністю комунікацій територіальної громади та кожного з її членів у повсякденному житті. Відносно інтересу в застосуванні до визначення колективного габітусу людини треба розуміти, що останній виникає як реакція на відповідні соціальні «дратівники» з боку соціальних груп, історичних спільнот, класів, націй, суспільства – тобто йдеться не тільки про можливість виникнення, а і про фактологію виникнення колективного інтересу, який реалізується через відповідні соціальні практики зазначених суб'єктів та веде до формуванню їх колективного габітусу.

Отже, категорія «інтересу» відіграє визначальну роль у формуванні індивідуального габітусу людини та її колективного габітусу, який базується на індивідуальному життєвому (поведінково-діяльнісному) досвіді людей-членів територіальної громади з вирішення міжіндивідуальних (міжособистісних), індивідуально-групових, індивідуально-колективних, колективних питань екзистенційного характеру щодо існування і стабільного функціонування територіальної людської спільноти на відповідній території держави в ординарних умовах функціонування демократичної правової державності.

Ключові слова: державність, інтерес, індивідуальний габітус, колективний габітус, місцеве самоврядування, соціалізація, територіальна громада.

Боярский А. А. Коллективный габитус человека в местном самоуправлении: роль феноменологии интереса в его становлении и развитии

В статье исследуется роль феноменологии интереса в становлении и развитии коллективного габитуса человека в местном самоуправлении.

Утверждается, что институт местного самоуправления как конституционно-правовой институт, уровень публичной власти и институт самоорганизации населения играет особую статусную роль и приобретает особую функционально-аксиологическую значимость, благодаря своей полисемичности, особенно в контекстуализации феноменологии демократической правовой государственности. Такой вывод позволяет выделить особую роль местного самоуправления относительно: системы интересов; публично-властных институтов; развития локального социума; нормативно-правового развития социума и человека; развития интеграционного потенциала территориальной громады.

Доказывается, что приведенный системный комплекс признаков местного самоуправления дополняется и тем, что в процессе своей социализации человек приобретает соответствующий жизненный опыт через ознакомление, выбор и использование в состоянии повседневности различных форм жизнедеятельности в локальном социуме (в пределах громады), лежащих в основе его коммуникативного взаимодействия с другими членами такого социума и имеющих типизированный характер, приобретая признаки стереотипности. Результатом такой социализации, которая находит свое выражение в возникновении у конкретного человека совокупности социальных практик (предметно-объектный признак), в виде приобретенных схем восприятия, мыслей и действий, которые функционируют в качестве структурирующих структур, то есть таких, которые организуют такие практики и их восприятие (структурно-определяющий признак), и также проявляются в виде адекватных им поведенчески-деятельностных установок (внешнефункциональный признак), – является возникновение индивидуального габитуса человека (дефинитивный признак).

Делается вывод, что местное самоуправление является сферой, благодаря которой детерминируется, побуждается и возникает социальная практика человека, которая, во-первых, детерминирована соответствующим интересом (индивидуальным, групповым, коллективным); во-вторых, основана на стереотипах поведения и действия; а также, в-третьих, является сферой, которая детерминирует возникновение у человека – члена территориального человеческого сообщества (члена громады) соответствующего индивидуального габитуса.

Аргументируется, что коллективный габитус как принцип порождения и организации практик в контексте своей архитектоники является совокупностью трех видов практик: индивидуальных практик; практик, основанных на коммуникативном взаимодействии; а также комплексной совокупности коммуникаций территориальной громады и каждого из ее членов в повседневной жизни. Относительно интереса в применении к определению коллективного габитуса человека следует понимать, что последний возникает как реакция на соответствующие социальные «раздражители» со стороны социальных групп, исторических сообществ, классов, наций, общества – то есть речь идет не только о возможности возникновения, но и о фактологии возникновения коллективного интереса, который реализуется через соответствующие социальные практики указанных субъектов и ведет к формированию их коллективного габитуса.

Таким образом, категория «интереса» играет определяющую роль в формировании индивидуального габитуса человека и его коллективного габитуса, основанного на индивидуальном (поведенчески-деятельностном) опыте людей-членов громады по решению межличностных (межличностных), индивидуально-групповых, индивидуально-коллективных, коллективных вопросов экзистенциального характера о существовании и стабильном функционировании территориального человеческого сообщества на соответствующей территории государства в обычных условиях функционирования демократической правовой государственности.

Ключевые слова: государственность, интерес, индивидуальный габитус, коллективный габитус, местное самоуправление, социализация, территориальная громада.

Boiarskyi O. The collective habit of man in local self-government: the role of the phenomenology of interest in its formation and development

The article investigates the role of the phenomenology of interest in the formation and development of the collective habit of man in local self-government.

It is argued that the institution of local self-government as a constitutional and legal institution, the level of public authority and the institution of self-organization of the population plays a special status role and acquires special functional and axiological significance, due to its polysemy especially in contextualizing the phenomenology of democratic rule of law. This conclusion allows us to highlight the special role of local government in relation to: the system of interests; public authorities; development of local society; regulatory and legal development of society and man; development of the integration potential of the territorial community.

It is proved that the given system complex of signs of local self-government is supplemented by the fact that in the process of his socialization a person acquires relevant life experience through acquaintance, choice and use in everyday life of various forms of life in local society (within the community). interactions with other members of such a society and are typified, acquiring signs of stereotypes. The result of such socialization, which finds its expression in the emergence of a particular person a set of social practices (subject-object feature), in the form of acquired patterns of perception, thoughts and actions that function as structuring structures, ie those that organize such practices and their perception (structural-defining feature), and also manifest themselves in the form of adequate behavioral guidelines (external-functional feature), there is an individual habit of man (definitive feature).

It is concluded that local self-government is an area through which a person's social practice is determined, motivated and arises, which, first, is determined by the relevant interest (individual, group, collective); second, based on stereotypes of behavior and action; and, thirdly, is an area that determines the emergence of a person – a member of the territorial human community (member of the community) of the relevant individual habit.

It is argued that the collective habit as a principle of generation and organization of practices, in the context of its architecture is a set of three types of practices: individual practices; practices based on communicative interaction; as well as a complex set of communications of the territorial community and each of its members in everyday life. Regarding the interest in applying to the definition of the collective habit of man, it must be understood that the latter

arises as a reaction to the relevant social irritants from social groups, historical communities, classes, nations, society – that is, it is not just about the possibility of and the facts of the emergence of collective interest, which is realized through the relevant social practices of these entities and leads to the formation of their collective habit.

Thus, the category of interest plays a decisive role in shaping the individual habit of man and his collective habit, which is based on individual life (behavioral-activity) experience of members of the territorial community to address interindividual (interpersonal), individual-group, individual collective issues of existential nature regarding the existence and stable functioning of the territorial human community in the relevant territory of the state in the ordinary conditions of the functioning of democratic rule of law.

Key words: statehood, interest, individual habit, collective habit, local self-government, socialization, territorial community.

